

CAH Dronten kiest tussenweg

Zodra de competenties voor een opleiding zijn beschreven, volgt implementatie van competentiegericht onderwijs. Dat zou je denken en dat is ook zo, maar het gaat niet van de ene op de andere dag. Hoe ga je zo iets vormgeven?

In competentiegericht onderwijs zijn er twee uitersten, aldus Wim van de Weg, sectormanager dagopleidingen van de CAH Dronten. Aan de ene kant heel veel vrijheid: je kunt dan de studie zien als een speelveld waar je de student het doel wijst. “Daar moet je uitkomen en dit zijn de vereiste competenties voor suc-

ces op de arbeidsmarkt. Ga maar spelen. En zodra je een competentie behaalt, tekenen we dat voor je aan." Dat is het portfolio-idee. Het andere uiterste is dat je het onderwijsprogramma structureert. Competenties, in elk geval de verplichte competenties, zijn strak ingeroosterd. En de docent begeleidt de student onderweg. "Ik heb het gevoel dat we hier in Dronten een tussenweg kiezen", zegt Van de Weg.

Didactische aanpak

Intussen zijn ook de andere groene hogescholen bezig met vormgeving van competentiegericht onderwijs of de toetsing van het bestaande curriculum aan competentiegerichtheid. Een grote stap was dat voor vier opleidingen (Dier- en veehouderij, Diermanagement, Tuinbouw en akkerbouw en Plattelandsontwikkeling) werkgroepen over alle hogescholen en met adviezen van het bedrijfsleven landelijke competenties hebben opgesteld. Er is juist met deze opleidingen begonnen omdat dit past binnen de voorbereidingen op een binnenkort plaats te vinden visitatie. Van de Weg was voorzitter van de werkgroep voor Tuinbouw en akkerbouw. "Formuleren van competenties is een technisch probleem", zegt hij. "Dat kun je eenvoudig oplossen door een bepaald format te hanteren."

Werkwoord, beroepsproduct en context. Een competentiebeschrijving is bijvoorbeeld: 'de afgestudeerde demonstreert dat hij in staat is om, als ondernemer en als adviseur, een haalbaar en acceptabel strategisch plan (missie, visie, doelstellingen) op te stellen voor een teeltbedrijf om productie van artikelen of organisatie van diensten te realiseren.'

Bij opstelling van dergelijke competenties wilden de instellingen helder richting geven aan onderwijs en bedrijfsleven, en een product maken dat eenvoudig naar het onderwijs is te vertalen en dat ook als toetssteen voor zelfevaluatie kan dienen. Het is verder de bedoeling dat een opleiding met bedrijfsleven jaarlijks kijkt of de voor die opleiding geformuleerde kerncompetenties geactualiseerd moeten worden.

Er waren verschillen in de uitwerking. Bij Tuinbouw en akkerbouw zijn de vijftien competenties (zoals opstellen strategisch plan, leiding geven aan personeel en veranderingsprocessen en voorlichting en advies geven op gebied van teelt of een product) redelijk gedetailleerd omschreven. Het vereenvoudigt wellicht implementatie. Bij Dier en veehouderij zijn er wat minder competenties onderscheiden en ze zijn ook abstracter. Dan heb je als instelling meer ruimte om in te kleuren. Die inkleuring, de concrete didactische aanpak, is vervolgens een heel ander punt. "De opleidingsdoe-

len moeten voor alle scholen in principe hetzelfde zijn, maar hoe je dat vormgeeft, kan uiteenlopen." En iedere school doet dat op haar eigen manier.

Hoger abstractieniveau

Van de Weg legt uit waar het dan om gaat en welke overwegingen spelen bij de uitwerking van de landelijke hao-competenties in het onderwijs. De kern van competentiegericht onderwijs is dat een student leert (en aantoon) dat hij bekwaam kan handelen in een bepaalde beroepssituatie. Er zit uiteraard enige bandbreedte in die beroepssituatie en zo zijn er ook de voor de opleiding onderscheiden verplichte competenties en een deel vrije keuze (kern en profiel). Nu nog in een verhouding van ongeveer 70 tot 30, maar de verwachting is dat de vrije keuze een groter aandeel zal gaan vormen. Aantonen van een competentie kan met proeven van bekwaamheid. Maar dat is volgens Van de Weg best lastig. "Mbo-competenties zijn makkelijker aan te tonen en te toetsen. Bij hbo-competenties zoals teamwerk, leidinggeven en managen (van een bedrijf bijvoorbeeld) zit je op een hoger abstractieniveau." Maar ook voor hbo-competenties geldt volgens hem, dat hoe scherper je de beroepsproducten formuleert, hoe makkelijker deze zijn te implementeren en te

Hao-competenties

Er bestaat een lijst met hbo-competenties, opgesteld door OCenW. De elf competenties daarop zijn brede professionalisering, integratie, wetenschappelijke toepassing, brede inzetbaarheid, creativiteit, complexiteit in handelen, probleemgericht werken, methodisch handelen, reflectief denken, een basiskwalificering voor managementfuncties en sociaalcommunicatieve bekwaamheden.

Deze algemene competentielijst vormde een van de uitgangspunten voor de hao-werkgroepen. Andere zijn de specifieke situatie in de branche, de te onderscheiden functies, ontwikkelingen in de sector en de geformuleerde kerntaken.

Zo zijn competentiekaarten voor de opleiding gemaakt, met beschrijving, beheersingsindicatoren en context. Een student die wil afstuderen, moet aantonen dat hij in voldoende mate over deze competenties beschikt.

toetsen.

Niet alleen beoordeling en examinering veranderen, ook stages krijgen in competentiegericht onderwijs een andere rol. "Het gaat dan niet zozeer om kennismaken met de beroepspraktijk, maar bedoeling is dat studenten aantonen dat ze bepaalde competenties hebben verworven." Ze moeten daartoe speciale opdrachten uitvoeren, de stagebegeleider wordt beoordelaar en Dronten spreekt over 'in practice' in plaats van stage.

Eigen weg

De CAH kiest voor haar eigen (tussen)weg. Niet totale vrijheid en evenmin alles vastgelegd. De instelling wil de bepaling van wanneer welke competentie te behalen niet helemaal vrijlaten, omdat, verwacht Van de Weg, voor de meeste studenten het doel van hun studie in het begin nog niet helemaal is uitgekristalliseerd.

"Behalve bij agrarisch ondernemerschap. Die weten wat ze willen; dat ze bijvoorbeeld over vier of vijf jaar het bedrijf thuis gaan overnemen." Ze hebben dan waarschijnlijk al eerder een idee welke keuzecompetenties voor hen geschikt zijn.

Structuur zit er met name in de verplichte kerncompetenties, vertelt Van de Weg. Die zijn in een enigszins

logische volgorde geplaatst. En tijdens de opleiding verandert ook het competentieniveau. Het eerste jaar gaat het om praktische basiscompetenties in uitvoerende zin, het tweede jaar is ook planning van werkzaamheden van belang en in het derde jaar gaat het bijvoorbeeld om kwaliteitsverandering op grond van analyse.

De vrijheid zit in de profilering. "In de profielcompetenties kan een student zijn eigen weg zoeken."

Knop om

Docenten en ook studenten vinden bepaalde aspecten van de innovatie wel lastig, denkt Van de Weg. Bijvoorbeeld als het gaat om de absolute waarde van een beoordeling. Een eindcijfer werd voorheen samengesteld uit beoordelingen voor een examen, een werkstuk, een projectopdracht en de stage. Een onvoldoende kon je dan nog weleens compenseren, maar dat systeem wordt nu overboord gezet. "Studenten, die zich vaak ontwikkeld hebben tot calculerende mensen, moeten nu alles halen. Ze moeten immers over alle (verplichte) competenties beschikken. Dat is bedreigend voor hen en het heeft ook een grote impact op de docenten."

Toch zijn vooral de studenten goed te motiveren, vindt Van de Weg. "De opzet spreekt hen aan, maar de uit-

voering is lastig. Soms ervaren ze als zwemmen in het diepe zonder diploma, of zelfs zwemles vooraf." "Studenten en docenten zijn nog steeds erg op kennis gericht. De knop moet om", zegt Erik Hassink, docent veehouderij en ook betrokken bij het competentiegericht onderwijs op de CAH. "Dat gebeurt ook wel, maar ik zie toch dat het bij havo-studenten gemakkelijker gaat dan bij mbo'ers."

Geleidelijk proces

Het begin is er. Het hoeft aldus Van de Weg ook niet zoveel werk te betekenen om opleidingen competentiegericht te maken. "Je begint niet met niks." In Kern & Profiel 1 zijn een paar jaar geleden al kerntaken geformuleerd. Deze omslag naar competentiegericht onderwijs zou je als Kern & Profiel 2 kunnen beschouwen, de formulering van competenties en beheersingsindicatoren. "Dan kijk je eerst naar wat je hebt. Is dat nog actueel, wat is er veranderd in het werkveld, zijn nog dezelfde beroepsvaardigheden relevant? En dan ga je volgens een bepaald format competenties formuleren."

Bij de implementatie baseert de CAH zich onder meer op ervaringen in pilots. Zo is er in Dronten een project werkplekieren (competenties in de stage), een experiment met een competentielijn mbo - hbo (met Groenhorst College) en een pilot voor agrarisch ondernemerschap. Met name de ervaringen in de laatste pilot zijn van belang voor competentiegericht onderwijs in andere opleidingen.

De implementatie is wel een geleidelijk proces, benadrukt Van de Weg. Er is geen tijdsplan voor afgesproken of een deadline neergezet. "Het is een ontdekkingstraject waarbij we samen met de docent kijken wat er kan. Waar zit de synergie? En wat kun je op een bepaald moment overnemen in een andere opleiding?"

Ton van den Born